

Strasbourg, 5 Ocak 2010

ÇOCUK DOSTU ADALET UZMANLAR GRUBU
(CJ-S-CH)

ÇOCUK DOSTU ADALET AVRUPA KONSEYİ KILAVUZLARI 4. TASLAĞI

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi çocuk dostu adalet Taslak Kılavuzları

(Grubun 8-10 Aralık 2009 tarihlerinde yaptığı 3. Toplantı ardından CJ—S-CH Bilim Uzmanı Ms Ankie VANDEKERCKHOVE tarafından hazırlandığı şekliyle)

BAŞLANGIÇ

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Yönetmeliğinin 15.b maddesi doğrultusunda,

- (a) Avrupa Konseyi'nin amacının üye devletler arasında, özellikle hukuksal meselelerde ortak kurallar benimsenmesini sağlayarak daha ileri bir birlik sağlamak olduğunu gözeterek;
- (b) Özellikle aşağıda sıralananlar dahil olmak üzere çocuk haklarının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik mevcut bağlayıcı Avrupa standartları ve uluslararası standartların etkili biçimde yaşama geçirilmesi gerekliliğini dikkate alarak:
 - Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme,
 - İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi (1950, ETS No. 5) (bundan böyle ECHR),
 - Değiştirilmiş Avrupa Sosyal Şartı (1996, ETS No. 163),
 - Çocuk Haklarının Kullanılmasına dair Avrupa Sözleşmesi (1996, ETS No. 160),
 - Çocuklarla ilgili temasa dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (2003, ETS. No. 192),
 - Çocukların Cinsel Sömürü ve Suiistimalden Korunmaları Avrupa Sözleşmesi (2007, ETS. No. 201);
- (c) ECHR 6 ve 13. Maddelerde güvence altına alındığı gibi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı doğrultusunda herhangi bir kişinin adalete ve adil bir yargılamaya erişim hakkının – özellikle bilgilendirilme, dinlenilme, hukuksal savunman tutma ve temsil olunma hakları dahil tüm bileşenleriyle birlikte- demokratik bir topluda gerekli olduğunu ve bunun çocuklar için de geçerlilik taşıdığını göz önünde tutarak;
- (d) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı; Avrupa Konseyi kurumları ve organlarının kararları, raporları ve diğer belgeleri, bu arada Avrupa İşkenceyi, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezaların Önlenmesi Komitesi'nin (CPT), ayrıca Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği'nin rapor, beyan ve görüşleri, Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi Tavsiyeleri ışığında;

- (e) Adalet Bakanları 28. Avrupa Konseyi Konferansı'nda (Lanzarote, Ekim 2007) benimsenen Çocuk Dostu Adaletle ilgili 2. Sayılı Avrupa Konseyi kararını hatırlatarak;
- (f) Avrupa Konseyi "Çocuklar için ve Çocuklarla birlikte bir Avrupa inşası" programına atıfla;
- (g) Çocuk haklarının, örneğin aşağıdakiler gibi kabul edilmiş diğer kurallar ve kılavuzlarla güvence altına alınmasının önemini dikkate alarak;
- Çocuk Adaletinin İdaresinde Birleşmiş Milletler Standart Asgari Kuralları ("Beijing Kuralları", A/Res/40/33, 29 Kasım 1985),
 - Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasıyla ilgili BM Kuralları (Havana Kuralları", A/Res/45/113, 14 Aralık 1990)
 - Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi için BM Kılavuzları ("Riyad kılavuzları", A/res/45/112, 14 Aralık 1990) ,
 - Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzları, (ECOSOC Res 2005/20, 22 Temmuz 2005);
- (h) Üye devletlerin daha yüksek standartlar getirme veya daha uygun önlemler alma girişimlerini engellemeksizin, çocuk haklarıyla ilgili mevcut bağlayıcı ilkelerin etkili biçimde yaşama geçirilmesi gerekliliğini hatırlatarak;
- (i) Çocuk dostu adalet anlayışının yaşama geçirilmesinde üye devletlerce alınan mesafeyi taktirle karşılayarak;
- (j) Bununla birlikte, adalet sistemi içindeki çocukların önündeki, diğerlerinin yanı sıra adalete erişememe, usul ve işlemlerin çeşitliliği ve karmaşıklığı; yaşa, yurttaşlığa veya başka herhangi bir statüye göre ayrımcılık gibi engelleri kaydederek;¹
- (k) Kendilerinin yer aldıkları veya onları etkileyen usul ve işlemler nedeniyle çocukların adalet sistemi içinde ikinci kez mağdur duruma düşmelerinin önlenmesi gerekliliğinden hareketle;
- (l) Eğer henüz onaylamamışlarsa, üye devletlere çocuk haklarıyla ilgili tüm Avrupa Konseyi sözleşmelerini bir an önce onaylamak üzere gerekli adımları atmaları çağrısında bulunarak;
- (m) Üye devletleri, mevcut boşlukları ve sorunları araştırmaya, çocuk dostu adalet ilkelerinin ve uygulamalarının yerleştirilebileceği alanları belirlemeye davet ederek;

¹Bakınız, Çocuk Haklarına dair Sözleşme, md.2

- (n) Üye devletlere çocuklarla ilgili veya çocukları etkileyen usul ve işlemlere katılma hakkının yaşama geçirilmesi için gerekli bütün adımları atmaları çağrısında bulunarak;
- (o) Ebeveynleri veya çocukların hukuk temsilcilerini kendi ebeveynlik sorumluluklarını, çocukların adalete erişimi konusu dahil, olumlu bir biçimde yerine getirmeye eğitim ve destek yoluyla özendirerek²;
- (p) Yetkili mercilerin, ana baba bakımından yoksun olup bakımevlerinde kalan veya gözaltında bulunan çocuklara yönelik tüm yükümlülüklerini, adalete erişim dahil, yerine getirmelerini sağlayarak;
- (q) Adalet sistemindeki çocuklarla teması olan ilgili tüm profesyonellerin gerekli desteği ve eğitimi almaları ve pratik yol göstericilikten yararlanmalarını; böylece çocuk haklarının yeterince güvence altına alınıp gerçekleşmesini; özellikle, kendilerinin yer aldıkları veya kendilerini etkileyen meselelerde söz konusu olan işlem ve usullerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesini sağlayarak;
- (r) Kılavuzların, yasa ve uygulamalarda halen mevcut yetersizliklere yönelik pratik çözümlerin belirlenmesine katkıda bulunmayı amaçladığını belirterek;
- (s) Üye Devletlere bu kılavuzların uygulanmasını yasal ve politika düzenlemeleri aracılığıyla sağlamaları çağrısında bulunarak;

Kendi yargı sistemlerini çocukların özel hakları, ilgileri ve ihtiyaçlarına göre uyarlamalarında üye devletlere yardımcı olacak pratik bir araç olarak aşağıdaki kılavuzları benimsemiştir ve bu kılavuzların adalette çocuk haklarından sorumlu olan yetkililere geniş biçimde dağıtılması için üye devletlere çağrıda bulunmaktadır.

²Bakanlar Komitesi'nin olumlu çocuk yetiştirmeye destek amacıyla üye devletlere ilettiği Tavsiye Rec (2006) 19.

I. TANIMLAR, KAPSAM VE AMAÇ

(1) Bu kılavuzun amaçları açısından:

- a. 18 yaşından küçük olan herkes çocuktur;
- b. ‘Çocuk dostu adalet’, aşağıda sıralanan ilkeleri gözeterek ve çocuğun olgunluk düzeyine, kavrayışına ve durumun koşullarına gerekli ağırlığı tanıyarak, tüm çocuk haklarının mümkün olan en eksiksiz biçimde ve etkili olarak yaşama geçirilmesini güvence altına alan adalet sistemlerini anlatır³; Çocuk dostu adalet, özellikle, erişilebilir, yaşa uygun, hızlı işleyen (gereksiz gecikmeler olmadan), çocuğun ihtiyaçlarına ve haklarına göre uyarlanan ve bunlara odaklanan; gerekli işlemleri yaptırabilme, katılma, süreçleri anlama, özel yaşam, dokunulmazlık ve saygınlık hakları dahil çocuğun haklarına saygılı adalettir.
- c. ‘Ebeveyn’ yasalara göre ebeveynlik otoritesine sahip yetişkindir (yetişkinlerdir). Ana ve/veya babanın bulunmadığı veya artık ebeveynlik yetkisine sahip olmadığı durumlarda bu kişi bir vasi veya tayin edilmiş bir hukuk temsilcisi de olabilir.

(2) Çocuk dostu adaletle ilgili kılavuzlar (bundan böyle “kılavuzlar”), hangi nedenle ve hangi konumla olurlarsa olsunlar çocukların ceza hukuku, medeni hukuk veya idare hukuku uygulamalarında yetkili merciler ve hizmetlerle temas ettikleri tüm işlemler için geçerlidir.

(3) Kılavuzlar, yargı sürecindeki çocuğun yeri, sözü ve ihtiyaçlarının yanı sıra yargı işlemlerine alternatif yollarla ilgilidir.

(4) Kılavuzlar, bu tür işlemlerde bilgilendirme, temsil, katılım ve korunma dahil çocukların tüm haklarına tam olarak saygı gösterilmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

(5) Kılavuzlar, pratik bir araç olarak kullanılmak üzere hazırlanmış olup içtihadı ve mümkün olduğunda somut örnek uygulamalara göndermede bulunmaktadır.

II. TEMEL İLKELER

(1) Kılavuzlar, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme ile Avrupa Konseyi üyesi 47 üyenin imzalayıp onayladıkları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) ilkelerini temel almaktadır.

(2) Bu ilkeler, ilerleyen bölümlerde daha da geliştirilmiştir ve kılavuzlardaki bütün bölümlere uygulanmaktadır.

³Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzlarında ‘çocuğa duyarlı’ ifadesi, ‘çocuğun korunma hakkı ile çocuğun kişisel ihtiyaç ve görüşlerinin dikkate alma arasında denge kuran bir yaklaşım olarak’ kullanılmıştır (ECOSOC Res 2005/20, Temmuz 22, 2005)

A. Katılım⁴

(1) Üye devletler, tüm çocukların hakları konusunda bilgilendirilme, kendilerinin yer aldığı veya kendilerini etkileyen her meselede görüşlerinin alınma ve dinlenilme hakkına saygı gösterecek, bu hakkı yaşama geçirecektir. Böyle bir katılımı anlamlı kılacak olgunluk durumlarına; konuşa, dil veya iletişim güçlüklerine dikkat edilerek çocuğun görüşüne gerekli ağırlığın tanınması da bu yükümlülüğün bir gereğidir⁵.

(2) Çocuklara haklarının tam sahibi kişiler olarak bakılıp kendilerine böyle davranılacak, gelişim halindeki yeteneklerine göre bu haklarından yararlanmaları sağlanacaktır.

B. Çocuğun Yüksek Yararı

(1) Üye devletler, çocukların, kendilerini etkileyen veya ilgilendiren tüm meselelerde kendi yüksek yararlarının birinci derecede gözetilmesi hakkının etkili biçimde yaşama geçirilmesini sağlayacaklardır.

(2) İşe karışan veya etkilenen çocukların yüksek yararı gözetilirken,

- a. görüş ve düşüncelerine gerekli ağırlık tanınacaktır;
- b. saygınlık, özgürlük, eşit muamele görme dahil çocuğun diğer tüm hakları her zaman gözetilecektir;
- c. ilgili tüm yetkililer, söz konusu olan tüm çıkarların, bu arada çocukların psikolojik ve fiziksel esenliği ile hukuksal, toplumsal ve ekonomik yararlarının gözetilmesi için kapsamlı bir yaklaşım benimseyeceklerdir.⁶

(3) Aynı süreç ve işlemlerde veya davalarda yer alan çocukların yararı ayrı ayrı gözetilecek ve olası çıkar çatışmalarını dengeleyici bir yaklaşım benimsenecektir. Çocukların yararlarının gözetilmesinde, ilgili diğer tarafların hakları tehlikeye düşürülmemelidir.

(4) Nihai kararların verilmesinde son merci ve sorumlu yargı iken, üye devletler, yer aldıkları tüm işlem ve süreçlerde çocukların yüksek yararlarının gözetilmesini sağlayacak çok disiplinli mekanizmaları oluşturmak için aktif çaba göstermelidir.

C. Cocuğa saygı⁷

⁴Rec 8 (1998), par. 5: “Çocukların katılımı kendi yaşamlarının koşullarını etkileme açısından büyük önem taşır.” Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzları, par. 18: “Yaş, çocuğun adalet sürecine tam olarak katılımı önünde bir engel teşkil etmemelidir.” (ECOSOC Res 2005/20, Temmuz 22, 2005)

⁵Bakınız, T. v UK, 16.12.1999, no. 24724/94, V. v UK, 16.12.1999, no. 24888/94, Hokkanen v. Finlandiya, 23.09.1994, no. 19823/92, ve Şahin v. Almanya, sayı eklenecek)

⁶ Bakınız, Elsholz v Almanya, 13.07.2000, no. 25735/94, ve Sommerfeld v Almanya, 08.07. 2003, no. 31871/96

(1) Herhangi bir işlem veya davada çocuklara özenle, duyarlılıkla, adilce ve saygılı davranılmalı; kişisel durumlarına, esenliklerine ve özel ihtiyaçlarına özel dikkat gösterilmeli, fiziksel ve psikolojik sağlıkları her durumda kollanmalıdır. Bunlar, herhangi bir işlem veya davadaki hukuksal durumları ve kapasiteleri ne olursa olsun, adalet sistemiyle ilişkide olan tüm çocuklar için gözetilecektir.

(2) Çocuklar içine sokuldukları veya kendilerini etkileyen insanlık dışı, zararlı veya aşağılayıcı muamele veya cezalardan her zaman korunacaktır.

D. Ayrımcılığa karşı koruma

(1) Çocuğun hakları, cinsiyet, ırk⁸, renk, yaş, dil, din, siyasi veya başka görüş, ulusal veya sosyal köken, bir azınlık gruba mensup olma, mülkiyet, doğum, cinsel yönelim veya başka herhangi bir zeminde ayrımcılık gözetilmeksizin güvence altına alınacaktır.

(2) Örneğin göçmen, mülteci, iltica talebinde bulunan, özürsüz, yanlarında kimsesi bulunmayan, evsiz, sokaklarda yaşayan ve kurumlarda bulunan çocuklar gibi daha güç durumda olanlara özel koruma ve yardım sağlanmalıdır.

E. Hukukun üstünlüğü

(1) Hukukun üstünlüğü ilkesi yetişkinler için nasıl geçerliyse çocuklar için de aynı geçerliliği taşıyacaktır.

(2) Hukuksallık, orantısallık, masumiyet karinesi ve avukat tutma dahil hukuk danışmanlığı hakkı gibi ilkeler⁹, erişim, üst mahkemeye başvurma, mahkeme yolu gibi haklar yetişkinlere olduğu gibi çocuklara da tanınacak, çocuğun yararı gerekçesiyle bunlar asgaride tutulmayacak veya yok sayılmayacaktır. Bu söylenen her tür işlem ve süreçte ve çocukların özgürlüklerinin söz konusu olduğu durumlarda mutlaka gözetilecektir.

(3) Acil ve istisnai durumlarda üye devletlerin AİHS 15. Maddede belirtilen hakları gözetilirken, üye devletler çocuklar söz konusu olduğu sürece 5. ve 6. Maddelerin gerektirdiklerini ihmal etmemelidir.

⁷ Ayrıca bakınız, Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzları, III, 8, (a): “Her çocuk kendine özgü ve değerli bir insandır ve böyle olduğundan kişisel saygınlığı, özel ihtiyaçları, ilgi alanları ve özel yaşantısı saygı görmeli ve korunmalıdır.” (ECOSOC Res 2005/20, Temmuz 22, 2005)

⁸“Tüm insanlar aynı türe ait olduklarından, ECRI (Irkcılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu) farklı “ırkların” varlığına dayalı kuramları reddeder. Bununla birlikte ECRI bu Tavsiyesinde, genel olarak ve yanlış biçimde “başka ırklara” mensup sayılan kişilerin yasal koruma dışı bırakılmaması için bu terimi kullanır. ECRI irkçılığa ve hoşgörüsüzlüğe karşı ulusal yasal düzenlemelerle ilgili Genel Politika Tavsiyesi no.7, s.5

⁹ Saldouz v. Türkiye, Okali v. Türkiye

III. YARGI İŞLEMLERİNDEN ÖNCE, YARGI İŞLEMLERİ SIRASINDA VE SONRASINDA ÇOCUK DOSTU ADALET

A. Çocuk dostu adaletin genel öğeleri

1. Bilgilendirme ve danışmanlık

(1) Adalet sistemi veya diğer yetkili mercilerle (örneğin polis; sosyal, eğitsel, göçmenlikle ilgili ve sağlık hizmetleri gibi) ilk temaslarından başlayarak süreç boyunca çocuklar ve ana babaları diğer hususların yanı sıra aşağıdaki konularda hemen bilgilendirilmelidir:

- (a) Çocukların hakları, özellikle içinde yer alabilecekleri yargısal veya yargısal olmayan işlem ve süreçlerdeki hakları; ayrıca yargı veya yargı dışı mercilere ve diğer müdahalelere başvurma imkânları dahil olmak üzere olası hak ihlallerini telafi edip giderecek araçlar. Süreç ve işlemlerin olası süresi, başvuru imkânları ve bağımsız şikâyet mekanizmalarının kullanılması da bu kapsamda yer alır;¹⁰
- (b) Çocuğun özel yeri, oynayabileceği rol ve farklı usulsel adımlar dikkate alınarak geliştirilen sistem ve süreçler;
- (c) Yargısal veya yargısal olmayan süreçlere katılırken çocuğun yararlanabileceği mevcut destek mekanizmaları;
- (d) Mahkeme içi veya dışı belirli bir sürecin uygunluğu ve olası sonuçları;
- (e) Bunun uygulanabildiği durumlarda şikâyetlerinin sonucu olan işlemler veya şikâyetin sonucu;
- (f) Mahkeme safahatının veya ilgili diğer durumların (örneğin duruşmalar) yeri ve zamanı;
- (g) Sürecin veya müdahalenin genel ilerleyişi ve sonucu;
- (h) Koruyucu önlemlerin varlığı;
- (i) Çocukları etkileyen kararların gözden geçirilmesine yönelik mevcut mekanizmalar;
- (j) Suçludan veya devletten yargı yoluyla, alternatif sivil süreçlerde veya başka süreçlerde tazminat almak için var olan fırsatlar;
- (k) Destek sağlayabilecek kuruluşlarla hizmetler (sağlık alanında, psikolojik, sosyal ve diğer), bu tür hizmetlere erişim yolları ve yerine göre acil durum mali yardımları;

¹⁰ Bakınız, T. v. UK, 16.12. 1999, no. 24724/94, ve V. v. UK, 16 Aralık 1999, no. 24888/94

- (1) Başka bir ülkede kalıyorlarsa çıkarlarını korumaya yönelik özel düzenlemeler.
- (2) Bilgi, yaşlarına, olgunluk düzeylerine uyarlanmış olarak ve anlayabilecekleri dilde sağlanacaktır.
- (3) Ana babaya bilgi verilmesi, çocuğa bilgi verilmesinin alternatifi olarak görülmemelidir. Normal olarak hem çocuğa hem de ana babasına veya hukuksal temsilcisine doğrudan bilgi verilmelidir.
- (4) Gerekli hukuksal bilgileri içeren çocuk dostu materyaller hasırlanmalı ve geniş bir kesime dağıtılmalıdır. Üye devletlerin örneğin acil hatlar ve özel web sayfaları gibi, çocuklara yönelik özel bilgilendirme hizmetleri oluşturmaları yerinde olacaktır;
- (5) Kendilerini doğrudan etkileyen işlem ve süreçlerde çocuklara yukarıdaki esaslara göre bilgi almak istemediğini belirtme fırsatı tanınmalıdır.

2. Özel yaşamın korunması

- (1) Yargısal veya yargısal olmayan süreçlerde veya diğer müdahalelerde yer alan yer alan çocukların özel yaşamları tam olarak korunacaktır. Başka bir deyişle, çocuğun kimliğini doğrudan veya dolaylı biçimde ortaya koyan bilgiler, fotoğraflar, ayrıntılı tanımlamalar, çocuğun ailesine ilişkin bilgiler, çocuğun teşhis edilmesini sağlayacak ipuçları, aşırı ayrıntı, ad veya adres özellikle medya aracılığıyla başkalarına iletilemeyecek ve yayınlanmayacaktır.
- (2) Üye devletler (1)'de belirtilen özel yaşama ilişkin ihlalleri yasal önlemler veya medyanın kendi kendini düzenlemesi aracılığıyla önlemelidir.¹¹
- (3) Üye devletler, özellikle kendilerinin yer aldığı süreç ve işlemler söz konusu olduğunda çocuklarla ilgili kişisel ve hassas veriler içeren tüm kayıt ve belgelere ancak sınırlı erişim sağlamalıdır. Eğer bu tür kişisel ve hassas verilerin paylaşılması kaçınılmazsa ve böyle bir durum çocuğun yararınaysa üye devletler bu veri aktarımını ilgili veri koruma sözleşmeleri/yönetmelikleri uyarınca düzene bağlamalıdır.
- (4) Çocukların dinlenildiği, yargısal veya yargı dışı işlemlerde veya diğer müdahalelerde kanıt sundukları her durumda bu işlemler kapalı mekânlarda, sınırlı sayıda kişinin katılımıyla gerçekleştirilmelidir.¹²
- (5) Çocuklar, başkaları nezdinde avukatları aracılığıyla mahremiyet ilkesine güvenebilmelidir. Yargı kararlarının veya diğer yetkili mercilerin kararlarının uygulanmasında görev yapan profesyoneller, ellerindeki bilgilerin gizliliğini kendi dış temaslarında korumalıdır.¹³

¹¹ Bakınız, Avrupa İnsan Hakçakçılığına Karşı Eylem Sözleşmesi, Madde 11.3

¹² 12 Bakınız, T. v. UK, 16.12. 1999, no. 24724/94, V. v. UK, 16.12.1999, no. 24888/94 ve B ve P v. UK, 24.04.2001, sayılar 36337/97 ve 35974/97.

¹³ Genel Görüş, no, 10, par. 66.

3. Güvenlik (özel önleyici önlemler)

(1) Çocuklar sindirme, misilleme ve yeniden mağdur duruma düşürülme gibi durumlara karşı korunmalıdır.¹⁴

(2) Olası risklerin belirlenmesi için her tür çaba gösterilmeli ve buna göre ek önlemler alınmalıdır.

(3) Yargısal veya yargı dışı işlemlerde veya müdahalelerde çocuklarla temas eden tüm personel, çocuklarla çalışmaya uygun kişiler olup olmadıkları açısından düzenli ve kapsamlı biçimde kontrol edilmelidir.

4. Profesyonellerin eğitilmesi

(1) Yargıçlar, savcılar, polis, sosyal çalışmacılar, psikologlar, göçmenlik bürosu yetkilileri ve çocuklarla ilgili işler yapan diğer tüm profesyoneller, farklı yaşlardaki çocukların hakları ve ihtiyaçları, ayrıca çocuklara uyarlanmış işlem ve süreçler konusunda süreklilik temelinde ve derinlikli eğitim almalıdır.

(2) Bu profesyoneller, özel ihtiyaçları olan, özürlü veya öğrenme güçlüğü olan çocuklar dahil olmak üzere tüm yaşlardaki ve gelişim aşamalarındaki çocuklarla iletişim kurma konusunda eğitilmelidir.

5. Çok disiplinli yaklaşım

(1) Çocuğun mahremiyet hakkına tam saygı gösterilerek, farklı meslekler arasında yakın işbirliği teşvik edilerek çocuğun durumu tüm yönleriyle kavranmalı; çocuğun hukusal, psikolojik, toplumsal, duygusal ve bilişsel olarak içinde bulunduğu durum değerlendirilmelidir.

(2) Çocukların içinde yer aldıkları veya kendilerini etkileyen işlem, süreç veya müdahalelerde çocuklarla birlikte ve çocuklara yönelik görev yapan profesyoneller (örneğin avukatlar, psikologlar, psikiyatrlar, polis, sosyal çalışmacılar ve hukukçular) için ortak bir değerlendirme çerçevesi hazırlanarak karar verme durumunda olanların belirli bir durumda çocuğun en fazla yararına olan kararları almaları sağlanmalıdır.

(3) Çok disiplinli bir yaklaşımı yaşama geçirirken, gizlilik ve mesleki mahremiyet ile ilgili etik kurallara uyulmalıdır.

B. Yargı işlemlerinden önce çocuk dostu adalet

(1) Çocuklar, yargı sürecine veya mahkeme dışı başka ortamlarda çözüm arama fırsatları konusunda etraflı biçimde bilgilendirilmeli ve bu hususta kendilerine danışılmalıdır.

¹⁴ Bakınız, Çocukların Cinsel Sömürü ve Suiistimalden Korunmaları Avrupa Sözleşmesi, md. 31,1, f.

Çocuklara verilen bilgiler, yapacakları tercihin olası sonuçlarını da açıklamalıdır. Gerek hukuksal gerekse diğer konularda verilen yeterli bilgiler temelinde, yargı yolu veya eğer varsa yargı yolu dışında alternatif yollara başvurma tercihi çocuğa bırakılmalıdır.

(2) Arabuluculuk, başka kanala yönlendirme ve alternatif ihtilaf çözümü gibi yargı yoluna alternatif çözümler, çocuğun yararına olduğu durumlarda özendirilmelidir. Bu tür alternatiflere en başta başvurulması zorunlu tutulmamalı, ayrıca bunlar çocuğun adalete erişimi önünde engel olarak kullanılmamalıdır.

(3) Çocuklara, önerilen alternatiflerin uygunluğunu ve istenilirliğini belirlemelerinde yardımcı olmak için hukuksal danışmanlık ve diğer yardımlar yapılmalı, kendilerini serbest ve bilgiye dayalı onay vermeleri için fırsat tanınmalıdır.¹⁵

(4) Mahkeme yoluna alternatifler hukuksal güvenceler açısından aynı düzeyi sağlamalıdır.

(5) Çocuk haklarına yönelik bu kılavuzlarda ve çocuk haklarına ilişkin tüm sözleşmelerde belirtilen saygı, mahkeme ortamlarında da bu ortamların dışındaki durumlarda da eşit ölçüde güvence altına alınmalıdır.¹⁶

C. Yargı işlemleri sırasında çocuk dostu adalet

1. Mahkemeye erişim ve yargı süreci¹⁷

(1) Hak sahibi kişiler olarak çocuklara, bu haklarını fiilen kullanmaları ve haklarının ihlali durumunda harekete geçmeleri için imkânlar sağlanacaktır. Üye devletlerin iç hukukları çocukların doğrudan ve özerk biçimde yargıya başvurabilmeleri sağlayacak düzenlemeleri içermelidir.

(2) Kendi haklarının yeterince bilincinde olan, bu arada kendilerine sağlanan hukuk danışmanlığı sonucunda bu hakların korunması için hangi yollara başvurulması gerektiğini bilen çocuklara yargı yolu açık tutulmalıdır. Kavrayış düzeyi ve idrak yaşı yalnızca sabit birtakım yaş sınırlarına göre belirlenmemelidir; bunun için, mümkün ve uygun olduğu durumlarda belirli bir çocuğun fiziksel, zihinsel ve psikolojik kapasitesi de dikkate alınmalıdır.

(3) Duruşma giderleri, avukat bulunmaması vb gibi mahkeme süreci önündeki olası ve fiilen var olan engeller kaldırılmalıdır.

¹⁵ Çocuk Hakları Komitesi'nin çocuğun dinlenilme hakkı ile ilgili 12 sayılı Genel Görüşü, par. 59.

¹⁶ Kurumlarda barındırılan çocukların hakları ile ilgili Tavsiye Rec (2005) 5.

¹⁷ AİHS md. 34, Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Madde 40.3b Rec. 1121 (1990), par. 6: "Çocukların, karşı çıkan yetişkinlere karşı bağımsız olarak yararlanabilecekleri hakları vardır."

(4) Çocuklara karşı işlenen ve suç teşkil eden belirli fiiller veya aile hukuku kapsamına giren meseleler söz konusu olduğunda, yargı yolu reşit olma yaşından sonra belirlenen bir süre içinde tanınmalıdır. Üye devletler, bu amaca yönelik olarak, belirli suçlara ilişkin zaman aşımı süresini yeniden gözden geçirmelidir.¹⁸

2. Hukuk danışmanlığı ve hukuksal temsil

(1) Çocuklar, özellikle kendileriyle ana babaları veya başka taraflar arasında çıkar uyumsuzluğu olduğu veya olabileceği durumlarda kendi adlarına kendi hukuk danışmanlarına ve temsilcilerine sahip olabilmelidir.

(2) Ücretsiz hukuksal yardım, yetişkinlere sağlandığı koşullarda çocuklara da sağlanmalıdır.

(3) Çocukları temsil eden avukatlar çocuk hakları ve ilgili konularda eğitilmeli ve bu konularda bilgi sahibi olmalı, bu eğitimleri süreklilik ve derinlik taşımalı, avukatlar çocuklar ve gençlerle onların yaşlarına göre iletişim kurabilecek yeterlilikte olmalıdır.¹⁹

(4) Çocuklar tam olarak kendi haklarına sahip taraflar olarak görülmeli ve çocukları temsil eden avukatlar çocuğun görüşünü dile getirmelidir.²⁰

(5) Avukatlar, çocuğun görüş ve/veya düşüncelerinin olası sonuçlarıyla ilgili gerekli tüm bilgileri vermeli ve açıklamaları yapmalıdır.

(6) Ana babalarla çocukları arasında çıkarların çatıştığı durumlarda yetkili merci bir aracı vasi tayin etmelidir. Aracı vasinin görevi, ilgili diğer taraflara karşı çocuğun yararını savunmaktır.

3. Dinlenilme, görüş ve kaygılarını dile getirme hakkı

(1) Yargıçlar çocuğun dinlenilme hakkına saygı gösterilmesini sağlayacak ve bu hakkın etkili biçimde nasıl kullanılacağı konusunda kendisine gerekli bilgileri verecektir. Bu amaca yönelik olarak başvurulacak araçlar çocuğun kavrayış düzeyi ve iletişim becerilerine göre uyarlanacak ve belirli bir durumun özel koşullarını dikkate alacaktır.²¹

(2) Dinlenilme hakkı, çocuğun görevi değil hakkıdır. Bu hak, sessiz kalma hakkını da içerir; çocuklar hiçbir durumda görüş belirtmeye zorlanmamalıdır.²²

¹⁸ Bakınız, DS v. UK [tarih eklenecek]; Ayrıca bakınız, Çocukların Cinsel Sömürü ve Suiistimalden Korunmaları Avrupa Sözleşmesi md. 33.

¹⁹ Bakınız, T. v. UK, 16.12. 1999, no. 24724/94, ve V. v. UK, 16 Aralık 1999, no. 24888/94

²⁰ Ayrıca bakınız, Çocuk Haklarının Kullanılması Avrupa Sözleşmesi, md. 10.

²¹ AİHM'ne göre buradaki önemli ihlal çocuğun görüşünün alınmamasıdır. Ayrıca bakınız, Şahin v. Almanya, sayı eklenecek

²² Bakınız, Çocuk Hakları Komitesi'nin dinlenilme hakkı ile ilgili 12 sayılı Genel Görüşü

(3) Çocuğun dinlenilme hakkı salt yaşından hareketle önlenmemelidir.²³ Bir çocuk ne zaman kendisini etkileyen bir meselede dinlenilme hakkını kullanma girişiminde bulunmuşsa, yargıç bunu dikkate alarak çocuğun kendisini etkileyen mesele hakkındaki görüşlerini dinlemelidir.

(4) Dinlenilme ve görüşlerinin dikkate alınması haklarının, daha sonra alınacak herhangi bir kararın bu görüşlerin tamamına veya bir kısmına dayanacağı anlamına gelmediği çocuklara en baştan söylenmelidir. Çocuklar ayrıca olası sonuçlar konusunda da bilgilendirilmelidir.²⁴

(5) Tüm yargı ve mahkeme kararları, özellikle çocuğun görüşleri doğrultusunda olmayanlar, çocukların anlayabilecekleri bir dilde anlatılmalıdır.

4. Gereksiz gecikmeye meydan verilmemesi

(1) Çocuklarla ilgili tüm süreç ve işlemlerde, bir yandan hukukun üstünlüğü gözetilip yangı yanlışlarından kaçınılırken diğer yandan çocuğun esenliğini sağlamak üzere gerekli müdahalelerin hızla yapılabilmesi için ivedilik ilkesi uygulanmalıdır.²⁵

(2) Özellikle aile hukuku ile ilgili meselelerde (nezaret, ana baba tarafından yoldan çıkarılma, bağlantı ve evlat edinme işlemleri) mahkemeler aile ilişkilerinin örneğin yabancılaşma gibi olumsuz sonuçlar vermemesini sağlamak üzere özel bir titizlik göstermelidir. Hem anne hem de babasıyla kişisel ilişkilerini sürdürebilmesi açısından makul bir süre içinde karar alınması çocuğun yararına²⁶.

(3) Gerektiğinde yargı makamları geçici kararlar verebilmeli veya daha sonra yeniden gözden geçirilmek üzere belirli bir süre izlenecek ön yargı kararları alabilmelidir.

(4) Bunun çocuğun yararına olduğu durumlarda yargı mercileri hemen uygulanabilecek kararlar alma imkânına sahip olmalıdır.

(5) Ülke yetkilileri çocuklarla ilgili yargı kararlarının/hükümlerin uygulanmasını kolaylaştıracak gerekli tüm adımları atmalıdır.²⁷

²³ Ayrıca bakınız, Çocuk Haklarına dair Sözleşme, md. 12; bu madde Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin temel ilkelerinden biri kabul edilmektedir. Ayrıca bakınız, Çocuk Hakları Komitesi'nin 12 sayılı Genel Görüşü (CRC/C/GC/12, 1 Temmuz 2009). Genel Görüşün 19. Paragrafında üye ülkelerin bu hakkı yaşama geçirmeyi sarsaklayacak hiçbir mazereti olamayacağı açıkça belirtilmekte ve 28-31 paragraflarda tek başına yaşıncı çocuğun görüşlerinin önemine ilişkin belirleyici bir etmen olamayacağı söylenmektedir.

²⁴ Çocuk Haklarının Kullanılması Avrupa Sözleşmesi, Madde 3c.

²⁵ Çocukların Cinsel Sömürü ve Suiistimalden Korunmaları Avrupa Sözleşmesi, md. 30§3, hem anne hem de babayla kişisel ilişkileri sürdürme için makul bir süre içinde ('gereksiz gecikme olamaz').

²⁶ Bakınız, Elsholz v. Almanya, 13 Temmuz 2000, no. 25735/94, Sommerfeld v. Almanya, 8 Temmuz 2003, no. 31871/96 W. v. UK, B. v. UK, Paulsen Med & Svensson v. İsveç

²⁷ Hokkanen v. Finlandiya, 23 Eylül 1994, no. 19823/92, Nuutinen v. Finlandiya, 27 Haziran 2000, no. 32842/96

5. Mahkeme düzeni, çocuk dostu ortam ve çocuk dostu dil

(1) Mahkemede tüm süreç ve işlemlerde çocuklara, yaşlarından, özel ihtiyaçlarından, yeteneklerinden ve kavrayış düzeylerinden hareketle; konuşma, dil ve iletişim bakımından içinde bulunabilecekleri gülükler dikkate alınarak saygılı yaklaşılmalıdır. Çocuklarla ilgili davalar ürkütücü olmayan ve çocuğa duyarlı ortamlarda görülmelidir.²⁸

(2) Duruşmalar başlamadan önce çocuklara mahkeme düzeni, mahkeme görevlilerinin kimlikleri ve roller ile ilgili bilgiler verilmelidir.

(3) Çocukların kendilerini rahat hissetmelerini sağlamak için yaşa ve kavrayış düzeyine uygun bir dil kullanılmalıdır. Tüm mahkeme kararları ve gerekçeleri özenle açıklanmalıdır ki çocuk belirli bir kararın neden alındığını ve bunun sonuçlarının neler olduğunu veya olabileceğini anlayabilsin.

(4) Yargısal veya yargısal olmayan işlemlerde ve diğer müdahaleler sırasında yargıçlar ve diğer profesyoneller gereksiz temastan veya ürkütücü durumlardan kaçınarak çocuklarla duyarlı ve kollayıcı bir iletişime girmelidir.

(5) Bu kişiler hakkında olumsuz bir karar bulunmadığı sürece ana babalarının veya kendi seçecekleri bir yetişkinin çocuğa refakat etmesine izin verilmelidir.²⁹

(6) Görüntülü veya sesli kayıt gibi görüşme araçları veya duruşma öncesi görüntülü beyanlar bunlar mümkün olduğunda düşünülmesi ve kullanılmalıdır.

(7) Çocuklar kendilerine zarar verebilecek görüntü veya bilgilere karşı korunmalıdır. Kendisi için zararlı olabilecek bilgileri çocuğa aktarma kararı verilirken yargıç bu konuda örneğin psikolog ve sosyal çalışmacı gibi diğer profesyonellerin görüşlerine başvurmalıdır.

(8) Çocukların da yer aldıkları duruşmalar, çocuğun hızına ve dikkat toplayabilme süresine göre düzenlenmelidir: düzenli aralar verilmeli ve oturumlar çok uzun sürmemelidir. Çocukların sürece bilişsel kapasitelerinin tamamını kullanarak katılabilmeleri ve duygusal dengelerinin desteklenmesi için duruşmalar sırasındaki aksaklıklar ve konudan ayrılmalar asgari düzeyde tutulmalıdır.

(9) Mümkün olan her durumda, çocuklar için çocuk dostu görüşme ve bekleme odaları tahsis edilmelidir.

(10) Mahkemeler, çocuklarla ilgili görevler yapan tüm yetkililerin işbirliği içinde çalışmalarını, özellikle mahremiyet başta olmak üzere çocuğun haklarına saygılı olmalarını sağlamalıdır.

6. Kanıt, çocukların ifadesi³⁰

²⁸V. v. UK, 16.12.1999, no. 24888/94, S.C. v. UK, 15.06.2004, no. 60958/00

²⁹Çocukların Cinsel Sömürü ve Suiistimalden Korunmaları Avrupa Sözleşmesi, md. 35, 1, f.

(1) Çocuklarla görüşmeler her zaman eğitilmiş profesyoneller tarafından yapılmalıdır. Çocukların, yaşlarına, olgunluklarına, kavrayış düzeylerine ve konuşma, dil ve iletişim açısından yaşayabilecekleri güçlüklerle dikkat edilerek en elverişli koşullarda ifade verebilmeleri için her tür çaba sergilenmelidir.

(2) Mümkün olduğu durumlarda ses veya görüntü kayıtlı ifade alınması teşvik edilmeli, bu arada savunma tarafının çocuğun ifadesini sorgulama hakkı da gözetilmelidir. Çocuklara bu konuda en rahat edecekleri yolu seçme hakkı tanınmalıdır.³¹

(3) Birden fazla görüşme yapılması gerekiyorsa bu görüşmeler çocuğun çıkarını gözetecek bir tutarlılık ve bütünlük sağlanması için tercihen aynı kişi tarafından yapılmalıdır.

(4) Görüşmelerin sayısı mümkün olduğunca az tutulmalı ve uzunlukları da çocuğun yaşına ve dikkat toplayabilme becerisine göre ayarlanmalıdır.

(5) Mağdur durumdaki çocuğun kendisinin talep ettiği durumlar dışında, mağdur veya tanık çocuğun suçlanan tarafla doğrudan teması, karşı karşıya gelmesi veya etkileşimi önlenmelidir. Böyle bir talep olduğunda, çocuğun yeniden suiistimaline meydan verilmemelidir.

(6) Üye devletler, zanlı kişinin salonda bulunduğu durumlardaki ceza davalarında çocuğa tanıklık ettirmemeye çalışmalıdır. Bu eğitime istisna ancak tanıklığın çocuğun yararına olacağı durumlarda tanınmalıdır.

(7) Kanıt sunmada daha gevşek kuralların varlığı (örneğin yemin etme veya benzeri beyanlarda bulunma muafiyeti) veya çocuk dostu diğer usuller kendi başına çocuğun ifadesinin veya sunduğu kanıtın değerini azaltmamalıdır.

(8) Görüşme protokolleri, riskleri asgaride tutacak, etki altına alan veya yönlendiren sorulara yer vermeyecek şekilde tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.³²

(9) Çocuğun yüksek yararı ve esenliği açısından yargıç çocuğa ifade vermeme hakkı tanıyabilmelidir. Böyle bir kararın gerekçesi sağlam olmalı ve çocuk ifade vermemenin yol açabileceği sonuçlar konusunda bilgilendirilmelidir.

³⁰ Ayrıca bakınız, Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzları, XI, 29, d: “çocuklar için özel olarak hazırlanmış görüşme odaları dahil çocuğa duyarlı işlemler yapılması, çocuk mağdurlara yönelik çok yönlü hizmetlerin aynı yerde bulunması, çocuk tanıkları gözetim değiştirilmiş mahkeme ortamları, çocuğun ifadesinde ara verilmesi, duruşma zamanlarının çocuğun olgunluk düzeyi ve yaşı dikkate alınarak belirlenmesi, çocuğun ancak gerekli olduğunda mahkemeye gitmesini sağlayacak uygun bir bildirim sistemi ve çocuğun ifade vermesini kolaylaştıracak diğer önlem ve düzenlemeler.” (ECOSOC Res 2005/20, Temmuz 22, 2005)

³¹ Bakınız, WS. v. Polonya, 19 Haziran 2007, no. 21508/02, S.N. v. İsveç, 2 Temmuz 2002, no. 34209/96

³² Bakınız, S.N. v. İsveç, 2 Temmuz 2002, no. 34209/96, kısıtlayıcı emirler ve temassız kefalet koşulları, polis koruması teklifi veya diğer etkili önlemler.

(10) Üye devletler, mağdur çocukların güvenliğini sağlamak için özel önlemler alınması konusunu göz önünde tutmalıdır. Örneğin, suçlanan kişilerde doğrudan temasın önlenmesi, mahkeme kararıyla getirilen kısıtlamalar ve kefalette temasa geçmeme koşulunun getirilmesi, polis koruması ve diğer etkili önlemler gibi.³³

(11) Çocuğun verdiği ifade salt çocuğun yaşından hareketle hiçbir zaman geçersiz veya güvenilmez sayılmayacaktır.³⁴

D. Yargı işlemlerinin ardından çocuk dostu adalet

(1) Çocuğun avukatı verilen bir kararı veya hükmü çocuğa onun kavrayış düzeyine uygun biçimde açıklamalı, örneğin bir üst mahkemeye başvuru veya şikâyet mekanizmasının kullanılması gibi olası yollar konusunda bilgi vermelidir.

(2) Hüküm ve kararlar gereksiz gecikmelere meydan verilmeden yerine getirilmelidir. Uygulama etkisizse, şikâyet veya başka yargı yollarından başlatılabilecek girişimler hakkında çocuğa bilgi verilmelidir.

(3) Aile ile ilgili meselelerde, çocukla ilgili yakın bir risk olmadığı sürece çocuğa yönelik zorla uygulamalardan kaçınılmalıdır.

(4) İleri derecede ihtilafli meselelerde yargı süreçlerinden sonra, uzmanlık hizmetleriyle çocuklara ve ailelerine yol göstericilik ve destek sağlanmalıdır.

IV. ÇOCUK DOSTU ADALETLE İLGİLİ ÖZEL KONULAR

A. Mağdur olarak çocuklar³⁵

(1) Kaçırma, cinsel sömürü ve benzeri ciddi suçların mağduru olan çocuklar söz konusu bu suçlarda fail veya suç ortağı olarak kovuşturulmamalıdır.

(2) Suç mağduru olan çocukların tümüne eşit özenle yaklaşılmalıdır. Suç isnat edilen kişinin ebeveyn, aileden biri veya çocuğa bakan kişi olması durumunda özel önlemler alınmalıdır.

³³ Ayrıca bakınız, Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzları, XII, 32-34. (ECOSOC Res 2005/20, Temmuz 22, 2005)

³⁴ BM, Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzları, VI, par. 18 (ECOSOC Res 2005/20, Temmuz 22, 2005)

³⁵ Ayrıca bakınız, Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzları, (ECOSOC Res 2005/20, Temmuz 22, 2005)

(3) Özellikle suç isnat edilen kişinin ebeveyn, aileden biri veya çocuğa bakan kişi olması durumunda, yeterli ve ana babadan bağımsız temsil olunma hakkı güvence altına alınmalıdır.

(4) Çocuklara karşı işlendiği iddia edilen suçların faillerinin kovuşturulması, mağdur çocuk tarafından hazırlanan rapora veya suçlamaya tabi olmamalı, çocuğun beyanı geri çekildikten sonra da sürmelidir.³⁶

(5) İhmal, suiistimal ve diğer suçların mağduru olan çocukların özel bakımı, bu çocuklara yönelik sosyal ve tedaviye yönelik müdahaleler sağlanmalı, gerek mağdur çocuklara gerekse onlara bakmaktan sorumlu olan kişilere bu tür hizmetler konusunda gerekli bilgiler verilmelidir.

(6) Tam bir tazminat ve telafi en kısa sürede sağlanmalı ve bu yapılırken çocuğun ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır. Mümkün olduğu her durumda masraflar devlet tarafından karşılanmalı ve tazminat fail kimse ondan alınmalıdır.³⁷

(7) Ciddi suçların mağduru çocuklar ve bakımlarından sorumlu olan kişiler, istemeleri durumunda, kovuşturulan veya mahkûm olan kişilerin (geçici de olsa) serbest bırakılma durumları hakkında bilgilendirilmelidir.³⁸

B. Yasalarla sorunlu çocuklar

(1) Çocuklar, yetişkinler söz konusu olduğunda hukuken suç olarak tanımlanmayan fiillerden dolayı suçlanmamalıdır.³⁹

(2) Küçük suçlara karışan çocuklara suçlu muamelesi yapılmamalıdır.

(3) Yasalarla ihtilafli çocuklar için mümkün olduğu ölçüde uzman mahkemeler, usuller, işlemler ve kurumlar oluşturulacaktır.⁴⁰ Polis teşkilatı, yargı sistemi, savcılık içinde özel birimler oluşturulması ve çocuklar için uzman savunucular veya diğer temsilciler görevlendirilmesi de gene bu kapsamdadır.⁴¹

³⁶ Bakınız, Çocukların Cinsel Sömürü ve Suiistimalden Korunmaları Avrupa Sözleşmesi, Madde 32.

³⁷ Suç Mağduru ve Tanığı Çocukların Olduğu Davalarda BM Adalet Kılavuzları, XIII (ECOSOC Res 2005/20, Temmuz 22, 2005)

³⁸ Bakınız, Çocukların Cinsel Sömürü ve Suiistimalden Korunmaları Avrupa Sözleşmesi, Madde 31, 1, b

³⁹ Nullum crimen sine lege ilkesi için a.o. ECHR, md. 7, Çocuk Haklarına dair Sözleşme, md. 40.2(a), Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde BM Kılavuzları, Madde 56 (A/res/45/112, 14 Aralık 1990) ve Çocuk Hakları Komitesi'nin ceza adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşü, par 8 (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007)

⁴⁰ Bu ayrıca Çocuk Hakları Komitesi'nin ceza adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşünde çok net biçimde ifade edilmektedir, par. 90-95 (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007)

⁴¹ Ayrıca bakınız, Çocuk Hakları Komitesi'nin ceza adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşü, par 92 (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007)

(4) Çocukların yetişkin mahkemelerine veya işlemlerine ve yetişkinler için geçerli hükümlere yönlendirilmesine izin verilmeyecektir.⁴²

(5) Daha küçük yaşlardaki çocukların kovuşturulmalarına izin vermeyen, asgari bir cezai ehliyet yaşı belirlenmelidir. Cezai ehliyet yaşının altındaki çocuklar suç işleme kapasitesinde sayılmamalı ve kendileri yalnızca sosyal veya yardım önlemlerine tabi tutulabilmelidir. Cezai ehliyet yaşından bağımsız olarak, özgürlüklerinin sınırlandığı durumlarda tüm çocuklara savunmaları için hukuksal yardımda bulunulmalıdır.

(6) Bir çocuğa yönelik suçlamalarla ilgili bilgiler, çocuğa bu suçlamaların hemen ardından verilmelidir. Bu bilgiler hem çocuğa hem ana babasına suçun tam olarak ne olduğunu ve olası sonuçlarını anlayabilecekleri şekilde verilmelidir.^{43 44}

(7) Mahkeme öncesi tutuklama veya polis tarafından göz altına alınma dahil çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarına yalnızca en son başvurulabilecek bir önlem olarak bakılmalı⁴⁵ ve böyle bir zorunluluk olduğunda çocuklar yetişkinlerden ayrı yerlerde, sınırlı bir süre için⁴⁶ ve uygun koşullarda tutulmalıdır. Mahkeme öncesi tutukluluk süresi yasayla sınırlandırılmalıdır.

(8) Yasalarla ihtilafli çocuklara yönelik önlemler ve yaptırımlar her durumda yapıcı olmalı, cezalandırıcı yaptırımlara mümkün olduğunca başvurmaksızın kişisel düzeyde müdahalelere gidilmelidir.⁴⁷ Burada, orantısallık ilkesi, failin yararı, yaşı, fiziksel ve zihinsel durumu, gelişimi ve eldeki vakayla ilgili koşullar dikkate alınmalıdır.⁴⁸ İlgili kişinin eğitimle, mesleki eğitimle, işiyle, rehabilitasyon ve yeniden bütünleştirmeye ilişkisi korunmalıdır.⁴⁹

⁴² Çocuk Haklarına dair Sözleşme, Madde 2 ve 40.3, Çocuk Hakları Komitesi'nin ceza adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşü, par. 38 (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007)

⁴³ Ayrıca bakınız, Çocuk Hakları Komitesi'nin ceza adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşü, par. 47-48 (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007) ve çocuğun dinlenilme hakkıyla ilgili 12 sayılı Genel Görüş, par. 60 (CRC/GC/12, 1 Temmuz 2009)

⁴⁴ Bakınız, T. vs. UK, 16 Aralık 1999, n. 24724/94, ve S.C. vs. UK, 15 Haziran 2004, no. 60958/00)

⁴⁵ Çocuk Haklarına dair Sözleşme, md. 37 (b), Çocuk Hakları Komitesi'nin ceza adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşü, par. 23 (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007)

⁴⁶ Rec (2003) 20, 24 Eylül 2003, Madde 16 mahkemenin başlamasından önce azami 6 ay öngörmektedir.

⁴⁷ Ayrıca bakınız, Çocuk Hakları Komitesi'nin ceza adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşü, par 71, burada katı bir şekilde cezalandırıcı tepkinin Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye uygun düşmeyeceği belirtilmektedir, Madde 40(1) (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007)

⁴⁸ Çocuk Ceza Adaleti İdaresinde BM Standart Asgari Kuralları, kural 5 (A/Res/40/33, 29 Kasım 1985)

⁴⁹ Bakınız, Tyrer v. UK, [referans eklenecek] ve Bouamar v. Belçika, 29 Şubat 1988, no. 9106/80)

(9) Bu haktan feragat edilmediği sürece, avukat hazır bulunmadan⁵⁰ zanlı ya da suçlanan çocuğun sorgusu yapılmamalıdır.

(10) Toplumla yeniden bütünleşmenin sağlanması açısından çocukların suç kayıtları reşit olma yaşında açıklanmamalıdır.^{51 52} Ciddi suçlar veya güç durumdaki yetişkinler ve gençlerin yanında çalışma gibi durumlarda istisna tanınabilir.

C. Suça yönelik davranışlarından kuşulanılan çocuklara polisin davranışı

(1) Çocukların suç teşkil eden faaliyetlere karışmasıyla veya karışmış olmaları şüphesiyle ilgili araştırmalarda polis çocukların kişisel haklarına ve onurlarına saygı gösterecek, çocuk konumlarıyla kırılgenliklerini dikkate alacak, başka bir deyişle yaşlarını ve olgunluk düzeylerini, fiziksel veya zihinsel engelli olanların özel ihtiyaçlarını veya konuşma, dil ve iletişim açısından içinde bulunabilecekleri güçlükleri gözetecektir.

(2) Bir çocuğun belirli bir suça karışmış olması şüphesiyle polis tarafından göz altına alındığı durumlarda neden böyle bir yola başvurulduğu kendisine yaşına ve kavrayış düzeyine uygun bir biçimde anlatılacaktır. Bu durumdaki çocuklara, gözaltına alınmalarından hemen sonra, ücretsiz olarak bir avukatla, ana babalarıyla, güvendikleri başka kişilerle temasa geçme fırsatı tanınacaktır.⁵³

(3) Duruma göre çocuğun polis gözetiminde olduğuna ilişkin ana/babaya bilgi verilecek, karışmış olduğu sanılan suçla ilgili açıklamalarda bulunulacak ve kendisinden polis merkezine gelmesi istenecektir.

(4) Gözaltına alınan bir çocuğa, ana/babası, eğer bunlar yoksa uygun başka bir yetişkin hazır bulunmadan, suç teşkil eden herhangi bir fiile karışmış olması şüphesiyle soru sorulmayacak, kendisinden bu yönde bir açıklama yapması veya bir belgeyi imzalaması istenmeyecektir. Kendisinin de suça karışmış olmasından kuşulanılıyor veya davranışları adaleti engelleyici özellik taşıyorsa, ana/baba bu kuralın dışında tutulabilecektir.

(5) Polis, gözaltına alınan çocukların karakolda yetişkinlerle aynı yerde tutulmamasını sağlayacaktır.

D. Özgürlüklerinden voksun bırakılmış çocuklar

(1) Çocuklar yetişkinlerle aynı yerlerde tutulmayacaktır.

⁵⁰Saltouz davası.

⁵¹ Ayrıca bakınız, Çocuk Hakları Komitesi'nin çocuk adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşü, par. 66-67. (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007)

⁵² Ayrıca bakınız, Çocuk Hakları Komitesi'nin çocuk adaleti sisteminde çocukların haklarıyla ilgili 10 sayılı Genel Görüşü, par. 66-67. (CRC/C/GC/10, 25 Nisan 2007)

⁵³ Bakınız, Okkali v. Türkiye, 17 Ekim 2006, no. 52067/99

(2) Çocukların ana babaları ve aileleriyle teması ziyaretler ve haberleşme yoluyla sürdürme hakları vardır ve bu hakka ilişkin kısıtlamalar hiçbir zaman cezalandırma amacıyla kullanılmamalıdır.

(3) Çocukların, şiddetin fiziksel, psikolojik, cinsel veya başka biçimlerinden korunma hakları vardır.

(4) Kısıtlamaya veya güç kullanımına, hiçbir zaman cezalandırma amacıyla değil, yalnızca çocuğun kendine veya başkalarına zarar verme olasılığı güçlüyse başvurulmalıdır.

(5) Çocukların eğitim, mesleki eğitim, dini ibadet, boş zaman değerlendirme, tıbbi bakım ve benzeri haklarına tutukluluk ve hapis koşullarında da saygı gösterilmelidir.

(6) Çocuklar şikâyetlerini net belirlenmiş, tarafsız ve bağımsız bir organa iletme hakkına sahip olmalıdır.

(7) Çocukların tutuldukları yerlerdeki hakları ve bu yerlerin kuralları konusunda çocuk dostu yollardan bilgilendirilme hakları vardır.

(8) Göz altında tutulan çocuklar kendi topluluklarına geri dönüş için önceden hazırlanmalı, bu sırada çocukların duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarına, aile ilişkilerine, barınacakları yerlere, okul durumlarına, istihdam olanaklarına ve sosyoekonomik statülerine gerekli önem verilmelidir.

E. Göç ve iltica sürecindeki çocuklar

(1) Çocuğun yüksek yararı ve refahı, dolaylı yoldan olsa bile çocuğu ilgilendiren ve etkileyen tüm idari kararlarda dikkate alınmalı ve korunmalıdır. Bu kural, herhangi bir iltica başvurusu işleminde ve özellikle ana ve babadan birini veya her ikisini hedef alan gözaltına alma, çıkarma ve sınır dışı etme işlemlerinde dikkate alınmalıdır.

(2) İltica başvuru işlemleri başlamış olsun olmasın, yanlarında kimsesi bulunmayan çocukların özgürlüklerinden yoksun bırakılması yoluna gidilmemeli veya ikamet yeri olmaması bunun gerekçesi olarak kullanılmamalıdır.⁵⁴

Ana babaları veya bakımlarından sorumlu olan kişilerle birlikte iltica işlemlerine tabi çocuklar özgürlüklerinden yoksun bırakılmayacak, işlemler sırasında hakları ihlal edilmeyecektir.

(3) Gözaltına alma, çıkarma veya sınır dışı etme gibi idari işlemlerin uygulanması, çocuğu zor durumlardan mümkün olduğunca koruyacak şekilde gerçekleştirilmelidir: özellikle, ilgili görevliler çocukların bu işlemlerin ortasında yer almamalarını, aileleri, kendilerine bakan kişiler veya gerektiğinde yetkili devlet hizmetlerince kollanmalarını sağlamalıdır.

⁵⁴ CPT, 19. Genel Rapor (CPT/Inf (2009)27), par 97.

(4) Çocukla ikamet ettiği ülke arasında, örneğin kalış süresi, okula devam, belirli bir eğitim amacı, ailenin orada olması vb güçlü bir bağ bulunuyorsa, sınır dışı etme zorla uygulanmamalıdır. Ciddi veya şiddet içeren herhangi bir suç isnat edilmeyen, yanlarında kimsesi bulunmayan çocuklar kendi istekleri dışında, geldikleri ülkede etkili ve yeterli bakım ve destek güvencesi bulunmadığı sürece hiçbir zaman geldikleri ülkeye iade edilmemelidir.⁵⁵

(5) Cezaevlerinde çocuklar ailelerinden ve kendilerine bakan kişilerden ayrı tutulmayacaktır.⁵⁶

(6) İltica talebinde bulunan çocukların, yaşlarına ve kavrayış düzeylerine göre, UNHCR'nin çocuklardan gelen iltica taleplerinin ele alınmasına yönelik kılavuzlarına uygun olarak mülakata tabi tutulmalarıyla ilgili yol gösterici ilkeler açık olarak belirlenmelidir.

V. ÇOCUK DOSTU DİĞER STRATEJİLERİN GELİŞTİRİLMESİ

Üye devletler aşağıdakiler için teşvik edilir:

(1) çocuğa duyarlı görüşme ve bilgilendirme, bunlara ilişkin tekniklerle ilgili araştırma ve eğitimlerin yaygınlaştırılması; ilgili yasa ve sözleşmelerin çocuk dostu versiyonlarının hazırlanması, yayınlanması ve dağıtılması;

(2) mümkünse barolarla, sosyal hizmetlerle, çocuk ombudsmanlığıyla, HDK'larla vb irtibatlı olmak üzere, gerektiğinde, çocuk haklarıyla ilgili bilgilendirme merkezlerinin kurulması ve bu merkezlerin sürekli çalışır kılınması;

(3) çocuklar için uzmanlaşmış yargıç ve avukatlardan oluşan bir sistemin kurulmasına destek verilmesi;

(4) HDK'ların, diğer bağımsız organların veya örneğin çocuk ombudsmanlığı gibi kurumların çocukların gerek ulusal gerekse uluslar arası düzeyde yargı yoluna ve şikâyet mekanizmalarına erişimlerini sağlamadaki rollerinin tanınması ve kolaylaştırılması;⁵⁷

(5) çocuk hakları dahil insan haklarının okul müfredatına ve çocuklarla ilgili görevler yapan kişilerin eğitimlerine zorunlu olarak dahil edilmesi;

(6) ücretsiz özel mağdur yardımı hatları ve erişilebilir destek hizmetleri;

(7) çocuklar ve aileleri lehine hem hukuksal hem de sosyal önlemlerin alınabileceği, ceza mahkemeleri dışında örneğin aile mahkemeleri veya çocuk mahkemeleri gibi özel mahkemeler konseptinin daha da geliştirilmesi.

⁵⁵Bakınız, Maslov v. Avusturya, 23 Haziran 2008, 1638/03, Uner v. Hollanda, 18 Ekim 2006, no. 46410/99, Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga v. Belçika, 12 Ekim 2006, no. 13178/03

⁵⁶ Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga v. Belçika, 12 Ekim 2006, no. 13178/03

⁵⁷ Bakınız, örneğin, Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye bir şikâyet mekanizması oluşturulması ile ilgili isteğe bağlı protokol konulması yönünde sürmekte olan kampanya (daha fazla bilgi için: www.crin.org), halen Çocuk Hakları Komitesi tarafından da onaylanmıştır ve BM mekanizması açık uçlu gruplarında tartışılmaktadır.

VI. İZLEME VE DEĞERLENDİRME

- (1) Üye devletler, bu kılavuzların tam olarak uygulanmasını sağlayacak gerekli reformlar için mevcut yasal düzenlemelerini ve politikalarını gözden geçirmelidir.
- (2) Üye devletler, çocuk dostu yargı ortamlarıyla ilgili çalışma yöntemlerini düzenli olarak gözden geçirmeli ve değerlendirmelidir.
- (3) Üye devletler, kendi hukuksal ve idari sistemleri çerçevesinde, hâlihazırdaki kılavuzların yaygınlaştırılması, korunması, değerlendirilmesi ve uygulamasının izlenmesi için yerine göre bir veya daha fazla sayıda bağımsız mekanizma dahil, bir çerçeve tasarlayacak veya kuracak, varsa bunu sürdürecekle ve güçlendireceklerdir. Böyle bir mekanizma tasarlanırken veya oluşturulurken üye devletler insan haklarının korunması ve geliştirilmesi alanında faaliyet gösteren ulusal kurumların statüsü ve işleyişi ile ilgili ilkeleri de dikkate alacaklardır.
- (4) Sivil toplum, özellikle çocukların haklarının korunması ve geliştirilmesi hedefini güden kuruluşlar izleme sürecinde tümüyle yer alacak, bu sürece katılacaktır.
- (5) Değerlendirme mekanizmalarında yargı sistemiyle, mahkemeli veya mahkemesiz alternatif sistemlerle ilişkisi olmuş çocuklar da yer almalıdır; çünkü kendi deneyimlerinden hareketle bu çocuklar neyin çocuk dostu uygulama olduğu konusunda uzman sayılırlar.
- (6) Çocuk dostu adaletle ilgili hedefler ve göstergeler geliştirilmeli ve değerlendirme programlarında uygulanmalıdır.